

MTA BTK MŰVÉSZETTÖRTÉNETI INTÉZET
1014 Budapest, Országház u. 30. 1250 Budapest, Pf.: 9
Tel: +36-1-3750493, Fax: +36-1-3561849
E-mail: mi.titkarsag@btk.mta.hu
Honlap: <http://www.mi.btk.mta.hu>

I. A kutatóhely fő feladatai 2015-ben

- Művészettörténet-tudomány kézikönyv-sorozatának folytatása
- Középkori művészettel kapcsolatos kutatások
- Gyűjtés- és múzeumtörténeti kutatások
- Kortárs művészetelmélettel és nacionalizmus-kutatással kapcsolatos tevékenység
- Művészettörténet-írás új eredményei
- Gyűjteményfejlesztési és digitalizációs tevékenység

II. A 2015-ben elért kiemelkedő kutatási és más jelentőségű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

- Művészettörténet-tudomány kézikönyv-sorozatának folytatása

Az Intézet 2012-ben újraindította a magyarországi és magyar művészet történetét a legújabb tudományos eredmények alapján feldolgozó vállalkozását, s 2013-ban megjelentette *A magyar művészet a 19. században. Építészet és iparművészet* c. kézikönyvet. E hiánypótló kötet a magyar művészet tényleg leginkább dinamikus időszakának korszakalkotó urbanisztikai és életmódbeli forradalmát foglalja össze, új, könnyebben kezelhető, a szakembereknek és a közönségnek is megfelelő módon. 2015-ben megszerkesztették a kiadvány második, festészetet és szobrászatot bemutató kötetét. A második kötet követi az első tagolását: klasszicizmus (1800–1840), romantika (1840–1870) és historizmus (1870–1900) fejezetekre oszlik. A fejezetek első részében a művészeti intézményrendszert (oktatás, múzeumok, múgyűjtemények, művészeti közélet stb.) mutatjuk be, majd a festészet, a sokszorosító médiumok és a szobrászat történetét tárgyaljuk. A műfajok szerinti ismertetést (történeti festészet, tájképek, életképek, portré, stb.) a műfaj egy-egy kiemelkedő műalkotásával foglalkozó képleírás gazdagítja. A kézikönyv tehát többféle módszert, feldolgozásmódot ötvöz: az intézménytörténetre, a műfaj történetre és az eseménytörténetre egyaránt hangsúlyt helyez. Megismerteti az olvasóval a történet- és művészettörténet-írás újabb irányzatainak (gender, képkutatás, tömegkultúra-kutatás, stb.) eredményeit, s figyelmet szentel a korábbi kézikönyvekben kevésbé feltárt területekre (sokszorosított grafika, könyv- és sajtóillusztráció, egykorú eseményábrázolás, fotótörténet) is. A kiadványt kb. 800 reprodukció, képjegyzék, bibliográfiai apparátus és névmutató teszi szemléletessé. A kézikönyv mind az intézmény- mind a műfaj történetnél kiemelt figyelmet fordít a külföldi előzmények, hatások és analógiák bemutatására, a magyar művészet nemzetközi kontextusba helyezésére. Ezzel párhuzamosan *A magyar művészet a 19. században. I. kötet. Építészet és iparművészet* című

kézikönyv angol nyelvű kiadásának előkészítésében jelentős előrehaladás történt. Az év során az angol fordítás és a szakmai ellenőrzés elkészült, és sikerült egy nemzetközileg számon tartott szakkiadó, a De Gruyter konzorcium (Berlin) megfelelő részlegével előzetesen megállapodni a kiadásról.

- Középkori művészettel kapcsolatos kutatások

A középkorral kapcsolatos kutatást a művészettörténet-írás hagyományosan kiemelt feladatának tekinti. 2015-ben az intézet folyóiratának második számában (Ars Hungarica) terjedelmes összefoglalás látott napvilágot e legújabb kutatási eredményekről. Egy 2015 februárjában indult OTKA program, „Adatok az Árpád-kori művészet történetéhez” című posztdoktori kutatási program keretében, a korábbinál komolyabb lehetőségekkel folytatódhatott az Árpád-kori építészet és épületszobrászat egri és Egerhez kapcsolódó emléktanyagának kutatása. Három hazai helyszínen: Egerben, Pécsen és Székesfehérváron. Emellett folytatódott a középkori Magyarország síremlékei katalógusának gyűjtő- és szerkesztő munkája.

A középkori kutatócsoport két tudományos munkatársa részt vett a 2015. áprilisában a Budapesti Történeti Múzeumban megnyílt: *Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013)* című kiállítás középkori részeinek előkészítésében, és a katalógus tanulmányainak és katalógustételeinek megírásában. Az intézet egyik tudományos munkatársa közreműködött a pécsi Dómkőtarban, a székesegyház román kori faragványegyüttesét bemutató kiállítás befejezésében. A Pécsi Püspökség felkérésére elkészültek a Dómkőtar kiállításának szakmai kísérőanyagai (tablószövegek, műtárgyfeliratok, illusztrációk). A munka folytatása a Püspökséggel együttműködésben 2016 folyamán várható. A Római Magyar Akadémia gondozásában készülő *L'artedell'Ungheriamedievale (A középkori Magyarország művészete)* című kötetbe az intézet több munkatársának tollából kerültek beszámolók a legújabb hazai kutatási eredményekről. Az intézet egyik tudományos munkatársa társrendezője volt a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat által 2015. október 17-én szervezett *Könyves Kálmán és Székesfehérvár* című konferenciának.

A csoport külső munkatársa az év folyamán tovább dolgozott a mindezidáig kevésbé kutatott Jász-Nagykun-Szolnok megyei középkori építészet töredékeinek a katalógusán. Az Ars Hungarica-beli tanulmányának nyomdai munkálatai idején került elő magángyűjteményből egy szolnoki lelőhelyű, vörösmárványból faragott, különleges figurális síremléktöredék, amelyről az év végén önálló publikáció is megjelenhetett.

- Gyűjtés- és múzeumtörténeti kutatások

Az intézet egyik tudományos főmunkatársa a magyar főúri gyűjtemények forrásanyagának gyűjtését és vizsgálatát végezte. A projekt 2015-ös utolsó évében már nem a forrásfeltáró munka volt az elsődleges, hanem a korábbi anyaggyűjtés során előkerült dokumentumok feldolgozása. A feltárt iratok közül a legkülönlegesebbnek az Esterházy-levéltár egyik 17. századi festményinventáriuma bizonyult, a leltárban ugyanis helyet kapott egy nemcsak a korabeli Magyarországon, de akár Közép-Európában is ritkaságszámba menő, nagyméretű antik kámea, és ezen kívül is olyan értékű és minőségű festmények, melyek előfordulásával magyar nemesi gyűjteményekben amúgy még sokáig nem számolhatunk.

Egy további, szintén több évesre tervezett – az MTA Bolyai János ösztöndíj támogatásával megvalósuló – kutatási téma a Szlovákia területén fekvő főúri kastélyok berendezésének vizsgálatára irányul, elsősorban a Národná kultúrna komisia pozsonyi Műemlékvédelmi Hivatalban őrzött iratanyagára támaszkodva. A bizottság 1947–1950 között

működött; kifejezetten abból a célból hozták létre, hogy megszervezze az 1945-ben államosított javak kezelését és újrahasznosítását. Elsőként az egyik ideiglenes raktárak, a csákányi kastély állományának nyomon követését végezte el. Ide mintegy tizenegy felvidéki kastélyból érkeztek műtárgyak. A kutatást végző tudományos munkatársunk a második évben feldolgozta az érintett tizenegy kastély szállítási jegyzőkönyveit, melyek még az eredeti helyszínen, az evakuáláskor készültek. Az anyag időközben részben összekeveredett, részben szóródott is, és a kettő közti, azaz 1945 és 1949 közötti időszakból egyelőre nem sikerült forrást találni, azonban a már a meglévő adatok alapján is sikerült a fent említett kastélyokból összesen 245 darab művet (festmények és metszetek vegyesen) azonosítani mai őrzési helyükkel és leltári számukkal együtt.

A Gyáni Gábor vezetésével működő *Művészetek és tudomány a nemzetépítés szolgálatában a 19. századi Magyarországon* nevű OTKA-projektben a Művészettörténeti Intézet egyik tudományos munkatársa építészettörténeti és iparoktatás-történeti kutatásokat végzett a 19. századi magyar iparközpontok és iparmúzeumi kapcsán. A projekt keretében elsősorban a valamikori kolozsvári Erdélyrészi Iparmúzeum (I. Ferenc József Iparmúzeum) épületei és gyűjteményei anyagát tárta fel és rekonstruálta. Jelenleg az Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum őrzi a második világháborút követően megszűnt Kolozsvári Iparmúzeum anyagát, többek között Vadona János nevéhez fűződő, az 1880-as évek közepéről származó, jelentős és teljesen ismeretlen japán és kínai kézműipari és iparművészeti tárgyakat, kerámia és bútoryanyagot, illetve kisebb részben népi játékokat és századfordulós iparművészeti gyűjteményt. A kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum gyűjteménye mellett sikerült feltárni a kolozsvári Állami Levéltárban őrzött, a múzeummal és gyűjteményével kapcsolatos iratokat, melyek közül kiemelkedő jelentősége van az iparmúzeum 1910-1918 közötti leltárkönyvének, amely rávilágít arra a korábban nem ismert tényre, hogy a korszak sajátos múzeumtípusának, az ipari és iparművészeti tárgyakat párhuzamosan gyűjtő *Gewerbemuseum*nak volt magyarországi megfelelője.

A műgyűjtéstörténeti kutatócsoport *De Signis* című könyvsorozatának 2. köteteként megjelenő „Fejérváry Gábor gyűjteményének kéziratos katalógusa” című kötet nyomdai előkészítése zajlott 2015-ben (átírás, s. a. r., mutatók, apparátus, bevezető tanulmány). Előkészítés alatt álltak az év során a sorozat 3. és 4. kötetei (Henszlmann Imre levelezése. A mintegy 1200 tételt tartalmazó, hét nyelven íródott levél átiratain túl elkészült Henszlmann Imre új bibliográfiája és elkezdődött Henszlmann (szakmai) életrajzi kronológiájának pontosítása, amely egyrészt a levelek sajátos tárgymutatója, másrészt alkalmas a saját publikációnak nem tekinthető közlemények (előadásairól, szakmai közéleti tevékenységéről szóló beszámolók) feldolgozására.

- Kortárs művészetelmélettel és nacionalizmus-kutatással kapcsolatos tevékenység

Az intézet sikeres évet zárt két nemzetközi konferencia szervezésével és az ezekben való aktív részvétellel, az egyik teljes anyagának publikálásával és a módszeres, színvonalas egyéni produkciókkal. Az intézet egyik tudományos főmunkatársa *Visualizing Ideology, Art, Culture and Politics in the Cold War Era* címmel nemzetközi „flashmob” munka-konferenciát szervezett, amely egy neves amerikai kutató magyarországi jelenlétére és részvételére épült, az eseményen a szervezési feladatokon túl az intézet három tudományos munkatársa adott elő. A konferencia teljes anyaga megjelent külön blokként az *Acta Historiae Artium* 2015-ös számában.

A kortárs nacionalizmuselméletekkel kapcsolatos legfontosabb intézeti eredmény a *Visualizing the Nation. Post-Socialist Imagi Nations*. (Budapest, 2015, nov. 27-28.) című két napos angol nyelvű nemzetközi konferencia jelentette a Budapest Történeti Múzeummal (Kiscelli Múzeum - Fővárosi Képtár), a bécsi ERSTE Foundationnal és az ELTE

Művészettörténet tanszékkel együttműködve. A 25 külföldi és magyar szakember részvételével lezajlott konferencia igen sikeres volt, anyagának publikálása jelenleg is folyamatban van.

Az intézet egyik főmunkatársa a nacionalizmus és kortárs művészet kapcsolatáról publikált és adott elő ebben az évben; egy másik munkatársa főként a feminizmus, genderkérdések új jelenségeit kutatta, az intézet egyik tudományos munkatársa a másság kérdéskörében, főleg a roma reprezentáció területén fejtett ki nemzetközi tevékenységet, egy további munkatársa pedig a másságot/otherness a pszichiátria és művészet vonatkozásában vizsgálta. Az intézet egyik főmunkatársa igen sikeres és színvonalas, úttörő kritikai elméleti sorozatot indított az exindex folyóiratban, amelyben módszeresen pásztázza a kortárs jelenségeket és azok elméleti megközelíthetőségét. Írásaiban egyúttal az angol-szász kritikai elméletek régióbeli gyakorlatra való adaptálhatóságát is szondázza.

- Művészettörténet-írás új eredményei

Az intézet fontos feladatának tekinti, hogy munkatársai feltérképezzék (és forráskiadások révén megszüntessék) a XX. századi magyar művészettörténet-írás historiográfiájának fehér foltjait. Ebben a folyamatban kitüntetett szerep jut a forráskiadásoknak – akár a magyar művészettörténet általános, akár a tudománytörténet speciális forrásairól van szó – és folytatjuk azt az elkezdett munkát, amit az „Emberek és nem frakkok. A magyar művészettörténet-írás nagy alakjai” című kézikönyvvel Intézetünk kezdeményezett, különös tekintettel a két háború közötti időszak tudománytörténetére.

Joggal nevezhetjük Wilde János a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában őrzött, mintegy 3000 darabot számláló levelezése feldolgozásának első etapját nemzetközi szenzációnak. Wilde ugyanis 1915 és 1923 között nagyrészt Bécsben tartózkodott, eleinte tanulmányait folytatta Max Dvoráknál, aki hamar a mentora lett, de a doktori fokozat elnyerése és a Tanácsköztársaság bukása után úgy tért vissza hajdani professzorához, mint egy emigrációba kényszerült jó barát, aki nem csupán Dvorák és arisztokrata barátai támogatását, alkalmanként bőkezű mecenatúráját élvezte, de szeretett professzora korai halála után ő örökölte a hagyaték gondozásának és kiadásának jogát is. Wilde szerkesztői tevékenysége nélkül Max Dvorákot sem ismernénk, akinek ötkötetes életműkiadása poszthumusz tette ismertté Dvorák utolsó, rövid, szellemtörténetinek nevezett korszakát – a kiadás jelentőségének ismeretében (Dvoráknak relatíve kevés műve jelent meg életében) egyik fontos hipotézise, hogy a szellemtörténész Dvorák, a Kunstgeschichtes Geistesgeschichte szerzője Wilde és társai szellemi konstrukciója (és rekonstrukciója) nyomán került a köztudatba.

A művészettörténet bécsi iskolájának nevezett II. számú bécsi művészettörténeti tanszék életének mindennapjaiba nyújtanak betekintést Wilde az osztrák-magyar és egyetemes európai historiográfia szempontjából revelációt jelentő levelei, melyeket családjának írt Budapestre heti többszöri alkalommal. Ezekben részletesen beszámol arról a kapcsolati hálóról, mely azidőtájt elsősorban a Szépművészeti Múzeum akkori munkatársait és tágabb körét a bécsi tanszékhez, illetve a Hofmuseumhoz (később: Kunsthistorisches Museumhoz) fűzte. A levelezés mellett közreadott dokumentumokból és kihallgatási jegyzőkönyvekből pedig alapvető adatokhoz juthatunk e progresszív művészettörténész társaságról, amelyekből világosság válik, hogy emigrációba kényszerült prominensei a nemzetközileg számon tartott ún. SocialHistory of Art szellemi előfutárai voltak.

- Gyűjteményfejlesztési és digitalizációs tevékenység

Az intézet működésében nagyon fontos szerepet játszanak gyűjteményei: az Európa-szerte unikális, több százezer tételt számláló Magyar Művészek Lexikona, a művészek és művészettörténészek dokumentumait gyűjtő Adattár, a jelentős hányadban már digitalizált Fotótár és Levéltári Gyűjtemény. Az intézet kezelésében lévő gyűjteményeket (Adattár, Lexikongyűjtemény, Fotótár, Levéltári Regesztagyűjtemény) az év során 342 kutató kereste fel személyesen, az előrehaladott digitalizációs programunknak köszönhetően folyamatosan nő a különböző gyűjtemények anyagaival kapcsolatos online lekérdezések száma is.

Az intézet legfontosabb gyűjteményének tekinthető Adattárban befejeződött a cédulakatalógusok, Fischer József építész, Réti István festő, Kaesz Gyula belsőépítész és művészeti író, Róth Miksa üvegfestő hagyatékának, valamint a Művészkérdőívek (Szentiványi Gyula művészeti író irataiból), Lexikon-gyűjtés Lyka Károly hagyatékából, a Központi Egyházművészeti Hivatal iratai, a Vallás- és Közoktatási Min. művészkatasztere (kérdőívek festők, festőnők, szobrászok), a 20. század eleji festők levelei, a Bányavidéki Vándorkiállítás iratai, katalógusa, a Nagybányai festőkre vonatkozó dokumentumok digitalizációja.

A műgyűjtéstörténeti kutatócsoport De Signis nevű adatbázisának fejlesztése 2015-ben két ütemben folytatódott, elsőként a Fejérváry Gábor gyűjteményének tárgyait ábrázoló Liber Antiquitatis akvarelljeivel. Elkészültek Haan Antal gyűjteményének tárgyairól (Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjtemény) a tárgy adatlapok, a múzeumi tárgykartonok és a tárgyak fényképeinek digitalizálásával és bekötéseivel együtt. A Haan-gyűjteményre vonatkozó források digitalizálása megkezdődött.

A kutatócsoport adatbázisa a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményével együttműködésben készül. A feldolgozott antik (illetve egykor annak vélt) tárgyak, illetve ezekre vonatkozó források az Antiquitas Hungarica-adatbázisban megjelennek.

A pszichiátriai gyűjtemény Jakab Irén-hagyatékának könyv-listáját, a könyvek bibliográfiai adatait online elérhetővé tette, befejeződött a Jakab Irén-hagyaték 130 u-matic kazettájának digitalizálása. A leltározott felvételeket a gyűjteményben a kutatáshoz előkészítettük, a kutatók rendelkezésére állnak. Ugyanígy befejeződött a MTA BTK Zenetudományi Intézet segítségével a Jakab Irén-hagyaték audio-kazettáinak digitalizálása, a hanganyag már kutatható állapotban van.

A budapesti Lipótváros építészeti emlékeinek szisztematikus feltárása az idei év egyik fontos új projektje volt. A levéltári adatokkal kiegészített fotódokumentáció a modern online topográfia mintaprojektjének számíthat, különös tekintettel a Veszprémben és Egerben újraindult országos topográfiai munkák kapcsán.

Folytatódott Bogyay Tamás (1909–1994) Intézetben őrzött hagyatékának (fotók, képeslapok, kéziratok, különlenyomatok, könyvek) feldolgozása, rendezése, digitalizálása. A hagyaték egy részének feldolgozása a Müncheni Magyar Intézettel (UIM Universität Regensburg) 2009-ben kötött megállapodás keretében folyt. 2015 májusára elkészült az UIM-től feldolgozásra az Intézetben letétben lévő középkori magyarországi műemlékekre vonatkozó fényképhagyaték és képeslapgyűjtemény meghatározása és digitalizálása egy OTKA kutatási program segítségével. Az anyag az MTA BTK Peregrinitás pályázata és az OTKA program támogatásával 2015 májusában visszakerült a Müncheni Magyar Intézet Gyűjteményébe.

Az intézeti könyvtár jelentős, Magyarországon nem elérhető szakkönyvekkel gyarapodott Urbach Zsuzsa, a németalföldi művészet jeles kutatójának könyvtárából vásárlás révén.

b) Tudomány és társadalom

2015-ben ünnepelte az Akadémia palotája megnyitásának 150. évfordulóját. Az évfordulóról több eseményből álló program emlékezett meg, melynek szakmai részét

nagyrészt az Intézet szervezte, rendezte, illetve írta. Ennek részét képezte a palota fényképeken történő rögzítése, melyet az intézet fotósa végezett el. Kiállításokon, előadásokon, konferencián ismertették az intézet munkatársai az újabb eredményeket, illetve állítottuk a palotát, valamint az intézményt szélesebb összefüggésbe, esetenként új megvilágításba. A program legkiemelkedőbb része a „150 éves az Akadémia palotája” c. kiállítás volt, melyet az intézet egyik tudományos főmunkatársa rendezett és több intézeti kolléga működött közre benne.

Az intézet egyik tudományos főmunkatársa sikeres és színvonalas, úttörő kritikai elméleti sorozatot indított az *exindex* folyóiratban, amelyben módszeresen pásztázza a kortárs jelenségeket és azok elméleti megközelíthetőségét. Írásaiban 2015-ben az angol-szász kritikai elméletek régióbeli gyakorlatra való adaptálhatóságát elemezte elsősorban.

2015. október 7-én került sor a Magyar Nemzeti Múzeumban a Rómer Flóris születésének 200. évfordulója tiszteletére rendezett konferenciára, melyet Intézetünk mellett az MNM, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat az ICOMOS és az UNESCO szervezett. 14 előadó tartott a kb. 200 fős hallgatóság előtt előadásokat, a konferencián az intézet egyik tudományos tanácsadója és egyik tudományos munkatársa adott elő.

A kortárs művészet legjelentősebb 2015-ös eseménysorozatának, az Off-Biennálé Budapestnek a keretében a Kis Varsó (Havas Bálint, Gálik András) installációjának (Tevőleges címen) részét képezte az Interdiszciplináris kutatócsoport révén érintett Pszichiátriai Gyűjtemény egy nevezetes darabja, a Lipótmező épületegyüttesét megőrkítő, páciens készítette 100 éves makett. Ezzel a gyűjtemény egy kortárs művészeti projekten keresztül bekerült a kortárs művészeti, muzeológiai diskurzusba.

A Pszichiátriai Gyűjtemény más intézmények által szervezett konferenciákon, hazai illetve nemzetközi szervezetek előtt mutatta be anyagát és a legújabb kutatási eredményeit. Elemzésük tárgya az az igen széles spektrumon mozgó, gazdag és jelentős anyagot tartalmazó történeti gyűjtemény, melynek a múzeumi, kortárs képzőművészeti szcéna, tudományos kutatói hálózat és laikusok elé tárásán több éve folyamatosan tevékenykedtek. Az MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjteményben folyó munkákkal kapcsolatos kutatásokat végzünk mind intézménytörténeti, mind pszichiátriatörténeti, elmeügyi vonatkozásban, mind pedig a trauma és a testkép változásának művészettörténeti és pszichológiai értelmezési keretének metszetében. A gyűjtemény munkatársai a Balassi Intézettel együttműködésben a Párizsi Magyar Intézetben készítik elő az anyag második nemzetközi bemutatkozását *Aziliumok ideje* címen. A Magyar Tudomány Ünnepe keretében az intézet egyik kutatócsoportja *Fiktív világok a valóság talaján* címmel interdiszciplináris kollokviumot szervezett 2015. november 25-én.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai

Az intézet két tudományos tanácsadója tagja a Budai Vár fejlesztésével kapcsolatos szakmai viták lebonyolításáért és a szakértői feladatok ellátásáért létrehozott Hauszmann Bizottságnak.

Az intézet szoros kapcsolatokat ápol a diszciplína két legjelentősebb nemzetközi szervezetével, a CIHA-val (Művészettörténészek Nemzetközi Bizottsága) és RIHA-val (Művészettörténeti Intézetek Nemzetközi Szövetsége). Részt vesz ez utóbbi vállalkozásában, a RIHA Journal nevű nemzetközi online szakfolyóirat megvalósításában. Az intézet munkatársai révén érintett ez utóbbi vállalkozásában, a nemzetközi online szakfolyóirat megvalósításában, valamint a RIHA online journal local editoraként is dolgozik. A folyóirat öt éves működésére hivatkozva a müncheni Zentralinstitut für Kunstgeschichte elérte, hogy a folyóiratot besorolják a szakmai impaktfaktorral rendelkező szaklapok sorába (RIHA Journal accepted for ERIH plus). Az Association des Anciens Boursiers du Gouvernement Français

vezetőségi tagjaként a budapesti Francia Intézettel együttműködésben kulturális programok szervezésében és megvalósításában vesz részt. A 2014. decemberi közgyűlés óta az AABGF alelnöki tisztségét tölti be. Az intézet tudományos segédmunkatársa az Európai Roma Kulturális Alapítvány kuratóriumának elnöke és ügyvezetője és a Gallery8 – Roma Kortárs Művészeti Tér szakértői tanácsának tagja.

Az intézet egyik tudományos munkatársa aktívan részt vett a Budapesti Történeti Múzeum és a Budapest-Vári Nagyboldogasszony Főplébánia közös rendezésében létrejött: Mátyás-templom. *A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013)* c. kiállítás egyik kurátoraként a 19. századi, Schulek Frigyes-féle helyreállítás – átépítés korszakának tárgyi anyagát állította össze. Ehhez kapcsolódóan egyik szerkesztője és fő szerzője volt a kiállítás katalógusának. A kiállítás nyitvatartási ideje alatt kb. 20 alkalommal tartott szakmai vezetést, mind a kiállításon, mind magában a templomban. A középkori kutatócsoport két tudományos munkatársa is részt vett a kiállítás középkori részeinek előkészítésében, és a katalógus tanulmányainak és katalógustételeinek megírásában.

Az intézet egyik tudományos főmunkatársa két helyszínen, a Kiscelli Múzeumban és a Budapest Galériában megrendezett nagy sikerű nemzetközi kiállítást *Privát nacionalizmusok* címmel, amelynek jelentős visszhangja volt; kivétel nélkül minden szakmai lap méltatta. A kiállítás a Private Nationalism nemzetközi Európai Unió PNP PrivateNationalism Project utolsó állomása volt, amelyre sikerült megnyerni művészeket a velencei biennáléről is, többek között a lengyel pavilonban kiállított Halka/Haiti installációt. A kiállítás a Budapest Történeti Múzeummal és a Középkori Művészeti Egyesülettel (Pécs) való együttműködésben valósult meg.

Az Intézet egyik tudományos főmunkatársa a tudományosság, a kreativitás, a nyilvánosság és a társadalmi szerepvállalás kérdéseivel foglalkozott a neoavantgárd művészet kapcsán, valamint az utópiák és az újbaloldali elméletek jelentőségével Erdély Miklós életművén belül. Ezekkel a kutatásaival bekapcsolódott a budapesti tranzit.hu és a lipcsei Galerie für Zeitgenössische Kunst kutatási projektjébe, amelynek célja egy idegen nyelvű kötet megjelentetése a témában.

Az intézet 2013-ban rendezte meg angol nyelvű konferenciáját *Efemer építészet Közép-Kelet Európában a 19-20. században (Ephemeral Architecture in Central-Eastern Europe in the 19th and 20th centuries)* címmel a CentrArt Művészettörténészek Új Műhely Közhasznú Egyesülettel közösen. A három napos konferencia válogatott tanulmányaiból összeállított angol nyelvű kötet 2015-ben jelent meg a L'Harmattan kiadó gondozásában. A kötet keretét a geopolitika és az eszmetörténet szempontjából folyamatosan változó Közép-Kelet Európa fogalma jelentette. A kiadvány tematikája révén bekapcsolódik az ideiglenes építészettel kapcsolatban az utóbbi években megerősödött nemzetközi tudományos párbeszédbe. Az utóbbi két évtizedben a számos egyetemi tanszéken oktató Közép-Európa tanulmányok hagyományos keretein túllépve, a régió országainak identitás-konstrukcióinak, sajátos jelenségeinek, különbözőségeinek megértéséhez egy-egy szakterület alapos elemzése járul hozzá. A közép-kelet európai ideiglenes építészettel foglalkozó kötet a hazai kutatást is új eredményekkel, korábban nem elemzett kontextussal és szempontokkal gazdagítja. A kötet tanulmányai arra keresik a választ, hogy a mai fogalmaink szerinti Közép-Kelet Európa országaiban milyen szerepet játszottak a 19. század folyamán a kiállítási pavilonok a nemzetépítés különböző stratégiáinak vizuális megfogalmazásában, valamint a 20. század hajnalától kezdve milyen eszközökkel jelent meg és változott folyamatosan a modernitás fogalma ebben a kísérletezésre különösen alkalmas műfajban. A szemléletbeli és módszertani gazdagságra a kötet szerzőinek tudományos háttere biztosít alapot, a régió országaiban kutató szerzők sorát – magyar mellett cseh, lengyel, lett, orosz, horvát román, szerb – francia, olasz, svájci, ír kollégák írásai egészítik ki.

2015-ben intézetünk keret-megállapodást kötött a marburgi Herder-Institut-tal. Témája: a közép-kelet-európai művészettörténeti kutatásokról információcsere, könyv- és folyóiratcsere és az egyes szakkönyvpiacra történő fejleményekről információcsere, a publikációs lehetőségek biztosítása az érintett intézmények orgánumaiban a megadott szabályok szerint, meghívás a közös témákat érintő konferenciákra és workshopokra, együttműködés nagy, átfogó projektekben.

IV. A 2015-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Egy OTKA kutatás kapcsán a magyar főúri gyűjtemények forrásanyagának kutatása folytatódott a Zichy-, Károlyi-, Illésházy- és Esterházy családok levéltáraiban. Az említett levéltárakban elsősorban két család ötvöstárgyainak forrásai bizonyultak jelentősnek, valamint a kevésbé ismert, horvát eredetű Melith családét, akiknek kincstárában azonban Brandenburgi Katalin révén a Bethlen-kincstár darabjai mutathatóak ki.

Ehhez a kutatáshoz és pályázathoz tartozóan az Intézet Reneszánsz-kutatócsoportja, egyik tudományos tanácsadó vezetésével a magyarországi reneszánsz művészet kézikönyvének az előkészítését végzi. Három tudományos főmunkatársunkrészt vett az MTA BTK Történettudományi Intézet „Lendület” Szent Korona Kutatócsoportjának munkájában is, melynek keretében Bécsben kerültek elő eddig ismeretlen levéltári és könyvtári források a 16–18. századi magyar király-, illetve királyné-koronázásokra vonatkozóan. Ebben a kutatócsoportban végzett munkája miatt is nagy veszteségként érte intézetünket egyik tudományos munkatársunk korai halála az év végén. Az Intézet egy munkatársa tagja lett az MTA BTK Történettudományi Intézet „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoportnak.

Az Intézet egyik tudományos főmunkatársa által vezetett *Műgyűjtéstörténet-kutatócsoportja Adattár a magyarországi tárgykultúra történetéhez (16–19. század)* c. OTKA pályázat révén levéltári kutatásokat végzett az Országos Levéltárban, ahol elsősorban a 16–17. századi magyar főúri családok gyűjteményeivel kapcsolatos inventáriumokat kutatta.

2015 februárjában indult az OTKA, „Adatok az Árpád-kori művészet történetéhez” című posztdoktori kutatási program az intézet egyik tudományos munkatársának vezetésével. Ennek keretében három hazai helyszínen: Egerben, Pécsen és Székesfehérváron folytatódhatott az Árpád-kori emlékművek feldolgozása. Folytattuk a középkori egeri székesegyház Árpád-kori és gótikus faragványainak 2001-ben megkezdett helyszíni vizsgálatát, felmérését és dokumentációját. Az OTKA program keretében Egerben részletes műtárgyfotózásra és rajzi felmérésekre volt lehetőség. Folytatódott a pécsi székesegyház román kori faragványainak és a rájuk vonatkozó archív forrásoknak a feldolgozása. Az OTKA program keretében az MTA CSFK Archeometriai Kutatócsoportjával együttműködésben kőanyagvizsgálatokra nyílt lehetőség. A csoport

V. A 2015-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Bicskei Éva: „Férfi/kép. Az 1825–1827-es országgyűlés reformereiről egy portrégaléria kapcsán.” In: Neumer Katalin (szerk.), *Identitások és váltások. Interdiszciplináris szimpózium (MTA BTK, 2012. december 6–7.) tanulmánykötete*. Budapest: MTA BTK–Gondolat, 2015. 22–92. Real: 32630

FarbakynéDeklava Lilla, Farbaky Péter, Mátéfy Balázs, Róka Enikő, Végh András (szerk.) *Mátyás-templom: A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246-2013)* Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 2015. 776 p. Real: 32090

Havasi Krisztina: A király új palotája. Megjegyzések a kora 13. századi óbudai rezidencia művészettörténeti helyéhez. In: *Inmedioregni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén”*. Szerk. Benkő Elek – Orosz Krisztina. MTA BTK Régészeti Intézet, Budapest 2015, 405–469. Real: 31564

Hornyik Sándor: Sputnik versus Apollo: Science, Technology, and Cold War in the Hungarian Visual Arts, 1957-1975. *Acta Historiae Artium*, 56, 2015. 165–172.
REAL: 31691

Kerny Terézia: Grassalkovich Antal személyes devóciója. In: „*Birodalmam alatt...*” Gróf Grassalkovich Antal a birtokos, mecénás és magánember. Tanulmánykötet a Gödöllői Királyi Kastély és a Gödöllői Városi Múzeum szervezésében 2011. szeptember 16-án megrendezett Gróf Grassalkovich Antal című konferencia előadásaiból. Szerk. Czeglédi Noémi. Gödöllő, Városi Múzeum, 2015. (Gödöllői Múzeumi Füzetek 14.) p. 196: 45–70.

Lővei Pál: Uralkodói kőanyagok. A király és az elit díszítőkö-használata a középkori Magyarországon. In: *In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén”*. Szerk. Benkő Elek; Orosz Krisztina. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet, Budapest 2015. p. 764: 79–109. Real: 24986

Sisa, József: Tradition und Kontinuität in der Baukunst. In: Csúri, Károly – Jacob, Joachim (szerk.): *Prinzip Wiederholung: Zur Ästhetik von System- und Sinnbildung in Literatur, Kunst und Kulturaus interdisziplinärer Sicht*. Bielefeld: Aisthesis Verlag, 2015. pp. 244–266. 2801693 (2801411) Real: 19827

Székely Miklós: A Capital in the Margins: Concepts for a Budapest Universal Exhibition between 1867 and 1917. In: *Cultures of International Exhibitions 1840–1940 Great Exhibitions in the Margins*. Edited by Marta Filipová. London, Ashgate, 2015. 21–42. Real: 32392

András Edit (és Turai Hedvig) szerk.: A „The Long Sixties” és a „Visualizing Ideology: Art, Culture, and Politics in the Cold War Era” konferenciák előadásai, *Acta Historiae Artium*, 56, 2015. 103–353. (többek között Hornyik Sándor, Tatai Erzsébet, Pataki Gábor, András Edit tanulmányai is)